

Фінансові моделі розвитку регіонів країни: сутність, умови та інструменти забезпечення

Витоки теорії конвергенції знайшли свої продовження у формуванні концепцій «ринкового соціалізму», що базується на використанні методів як централізованого планового управління економікою країни, так і розвитку товарно-грошових ринкових відносин, визнає плюралізм власності, в т.ч. й приватної, необхідність конкуренції між товаровиробниками й іншими атрибутами соціально-ринкової системи (Р. Арон, Д. Белл та ін.), концепції «соціалізму з людським обличчям», що відстоює можливість поєднання соціалістичної доктрини з елементами демократичного суспільства (О.Дубчек), концепцію «соціально орієнтованої ринкової економіки», або так званої «шведської моделі соціалізму» (А.Мюллер-Армак, Л.Ерхард, В.Ойкен, Л.Роббінс, Ф.Хайек, ін.), що передбачає поєднання капіталістичного способу господарювання з розвинутою мережею інститутів соціальних гарантій отримання освіти, послуг охорони здоров'я, підтримки держави при втраті роботи тощо. Влучним у даному напрямі є характеристика Л.Ерхардом соціально орієнтованої ринкової економіки як „систематичної державної економічної політики зі сприянням ринковій свободі” [1, с. 43].

Гаджиєв Ю.А. [2, с. 5] виокремлює п'ять напрямків теорій регіонального розвитку, які у тій чи іншій мірі дозволяють прослідкувати їх відношення до конвергенції, зокрема: 1) неокласичні функції, що базуються на виробничій функції; 2) теорії кумулятивного росту, як синтез неокейнсіанських, інституціональних та економіко-географічних моделей; 3) нові теорії регіонального росту, що базуються на наростаючій віддачі від масштабу та недосконалій конкуренції; 3) нові форми територіальної організації виробництва, що базуються на промислових та регіональних кластерах, економіці знань, національній та регіональній системі інновацій; 4) інші теорії, які пояснюють окремі питання регіонального росту.

Зменшення ж рівня диференціації регіонів та зближення рівнів їх розвитку відстоюють неокласичні теорії регіонального росту, що базуються на поєднанні виробничих та просторових факторів, що визначають потенціал регіону. Диференціація регіонів при цьому розглядається як тимчасове явище і зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок просторового переміщення факторів та взаємозв'язку їх регіональних ринків.

У даному напрямі слід в першу чергу виокремити теорію порівняльних переваг Д.Рікардо, теорію співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна, неокласичну теорію світової торгівлі Хекшера-Оліна-Самуельсона, яка є сучасною інтерпретацією теорії відносних переваг, що відображають рух факторів та продуктів з однієї країни (регіону) в іншу (інший) залежно від їх наявності та обсягів. Так, країна експортує ті фактори та продукти, у яких є надлишок, і імпортує ті з них, на які є дефіцит. Таким чином, згладжується відмінність між країнами (регіонами) у можливості нарощувати певні виробництва. Інтерпретуючи неокласичну теорію світової торгівлі на регіональний рівень у межах країни, її положення слугують базовими для забезпечення конвергенції регіонального розвитку та зменшення регіональних диспропорцій. Разом з тим, вказана теорія має певні недоліки. Зокрема, виправданим може бути наведений у теорії підхід лише у тому випадку, коли у кожному з регіонів є фактори та ресурси, які потрібні іншому. Це спонукає регіони до нарощення ендogenous потенціалу та накопичення експортomістких ресурсів.

О.Флехтхеймом, Я. Тінбергеном, Д. Шельським, Х.Зібертом, Р.Холлом, Ч.Джонсом та багатьма іншими науковцями акцентувалась увага на оцінці рівня конвергентності економіки за допомогою економетричних моделей. Апробація розроблених моделей дозволила отримати результати за рівнем конвергенції економік різних країн світу та регіонів країни між собою, виокремити методи та виявити закономірності.

Визначити ж типи регіональної конвергенції дозволяє неокласична теорія економічного зростання Р.Солоу та Т.Свана [3, с.70], згідно якої відстоюється

думка про доцільність нарощення більшими темпами показників економічного зростання в економічно відсталих регіонах порівняно з високо розвинутими, що дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою. У теорії економічного росту передбачається, що початкова диференціація рівнів розвитку регіонів є наслідком екзогенних шоків і недосконалого механізму корегування. У відповідності з гіпотезою конвергенції, якщо економіка регіону у початковий момент знаходиться далі від стану стійкої рівноваги, темпи її росту будуть вищими, ніж в економіці, що знаходиться ближче до рівноваги [4, с. 10]. При цьому визначено рівність таких показників, як: питомий фізичний та людський капітал у ВРП, темпи технічного прогресу, норма заощаджень, норма амортизації та темпів зростання населення [5, с.12]. Однак, в абсолютному вимірі наблизити регіони між собою неможливо, тому теорія виокремлює умовну конвергенцію регіонів, коли з показників виключається норма заощадження і вважається, що кожен з регіонів дотримується своєї траєкторії розвитку [6, с.140]. При цьому передбачається скорочення міжрегіональної диференціації показників валового регіонального продукту (ВРП) на 1 особу або інших показників доходів. Таким чином, теорія економічного зростання передбачає виокремлення абсолютної β - конвергенції та умовної σ - конвергенції. Абсолютна β - конвергенція характеризує конвергенцію як процес перевищення темпів економічного росту бідних регіонів відносно багатих. Другий тип конвергенції - σ – конвергенція визначається як зменшення у часі дисперсії ВВП (ВРП) на душу населення або іншого економічного показника при виборці країн чи регіонів. Наведені концепції є взаємопов'язаними, однак не ідентичними.

За наведених вище теорій, заміщення одних ресурсів регіону іншими, зумовлене рухом праці та капіталу, спричиняє зменшення міжрегіональних відмінностей, що сприяє конвергенції регіонального розвитку. При цьому слід виходити з умови, що високо- та низько розвинені регіони прагнуть одного і того ж стану рівноваги. Показниками, що характеризують такий рівноважний стан, на нашу думку, повинні бути обрані критерії сталого розвитку регіону, що

визначають збалансованість соціальної, економічної та екологічної його підсистем. Саме за такого підходу доцільним є розгляд фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України.

Акцентування уваги на просторовому факторі розвитку, що дозволяє з часом зблизити регіони, є основою теорії регіонального росту Х.Зіберта [8], який виокремлює такі фактори регіонального розвитку: капітал, працю, землю, рівень технічних знань, транспортні та соціальні чинники. При цьому науковець регіон розглядає як відкриту систему, враховуючи вхідні та вихідні міжрегіональні та міжнародні потоки та допускає можливість взаємозаміни окремих факторів. Зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок переміщення вказаних факторів. Соціальні фактори визначаються як внутрішні джерела регіонального розвитку.

Продовження такої ідеї знайшло відображення у моделі Р.Холла та Ч.Джонса [9, с.83], які окрім вказаних вище, факторами регіонального росту вважають також інституційні, політичні та географічне розташування. Основним фактором економічного росту, на їх думку, є ефективність використання трудових ресурсів. Визначаючи вплив соціальних та політичних факторів на підвищення ефективності використання трудових ресурсів, дослідники доводять значення соціальної інфраструктури для росту продуктивності праці, як наслідок, підвищення та зближення рівня економічного розвитку країн та регіонів.

Фінансова конвергенція розвитку регіонів країни є об'єктом дослідження таких іноземних науковців, як Г.Пагенкопф (*H. Pagenkopf*) [10], Д.Попіц (*J. Popitz*) [11], Д.Мартінез-Везгез (*J. Martinez-Vazquez*), Д.Боекс (*J. Boex*), Р.Бахл (*R. Bahl*), В.Оейтс (*W. Oates*) та інших. Також цій проблематиці присвячені наукові праці таких українських, російських і білоруських вчених, як О.Андронов, Н.Балдич [12], В.Бодров, М.Бутко, О.Василик, В.Геєць, З.Герасимчук, Б.Даниплишин, О. Заброцька [13], Н.Зубаревич, М.Карлін, Б.Карпінський, Т.Клебанова, О.Кожемяченко, П.Круш, Ю.Криворотько [14], І.Луїна, В.Лексін [15], С.Льовочкін, О.Мозенков, О.Морозова [16],

Т.Найдьонова [17], М.Нарзіков [18], А.Павленко [19], Ю.Петленко, О.Пенюгалова [20], М.Полозков [21], О.Рожко, І.Соломко, О.Тішутіна, Т.Черняєва, О.Швецов, Ю.Якенко та багато інших. Основний акцент у своїх дослідженнях науковці роблять на дослідженні методики та аналізі рівнів конвергентного, чи дивергентного розвитку регіонів країни на основі статистичних даних та типології регіонів за рівнем конвергенції. Разом з тим, потребує більш однозначного тлумачення категорія фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни, а також дослідження умов та інструментів її забезпечення.

Посилення регіоналізації та водночас зміцнення державної вертикалі влади, асиметричність і сповільнення темпів соціального, економічного й екологічного розвитку регіонів України обумовлюють необхідність переходу на конвергентну модель розвитку. Регіональна неоднорідність сталого розвитку регіонів держави допустима лише до певної межі, за якої гарантується економічна безпека країни та не допускається неефективне міжрегіональне переміщення капіталу, праці й інших факторів виробництва. Таким чином, актуалізується потреба дослідження сутності та умов подолання неоднорідності регіонів країни в першу чергу в можливості фінансового забезпечення сталого довгострокового розвитку.

Зупинимось на з'ясуванні економічної сутності категорії фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни. Вважаємо, дана категорія охоплює аспекти, притаманні фінансовій конвергенції на регіональному рівні з врахуванням специфіки та суті сталого розвитку. При цьому під сталим розвитком регіону будемо розуміти збалансований у соціальному, економічному та екологічному аспектах розвиток, який дозволяє у довгостроковій перспективі забезпечити високий рівень якості життя теперішніх та майбутніх поколінь.

В зарубіжній практиці широко застосовується категорія «фінансова конвергенція». Та в широкому розумінні під нею іноземні науковці розуміють сукупність фінансових відносин між державою та її регіонами, пов'язаних із

розподілом повноважень, доходів і витрат між різними рівнями влади в державі, а у вузчому розумінні – як процес зближення фінансових можливостей регіонів шляхом вирівнювання першочергового розподілу податкових надходжень між бюджетами одного (горизонтальна фінансова конвергенція) та різного (вертикальна фінансова конвергенція) рівнів [10, с.4; 2].

Російські й українські науковці основним чином оперують категорією фінансова конвергенція, досліджуючи процеси формування і розвитку фінансових систем чи фінансових ринків [22, с. 22; 23; 24; 25, с. 8], та розглядають її у дещо іншому контексті. У їх дослідженнях фінансова конвергенція є проблемою індивідуального фінансового інституту, а не фінансових інститутів у їх сукупності.

У нашому дослідженні об'єктом, який необхідно досліджувати з точки зору фінансової конвергенції, є регіон. Однак, на регіональному рівні серед українських, білоруських і російських науковців ширшого поширення набула категорія фінансове вирівнювання. Проте, на нашу думку, таке формулювання є дещо некоректним, адже, вважаємо, неможливо вирівняти рівні фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни, а їх можна лише наблизити за економічними, соціальними та економічними параметрами на скільки максимально це можливо, що й власне передбачає категорія конвергенція.

Узагальнюючи погляди науковців [12, с. 3, 5; 13, с. 5; 14; 15, с. 44; 16; 17; 18, с. 196; 19; 20], під фінансовою конвергенцією з позицій сталого розвитку регіонів країни розуміємо регулятивно-стимулюючий процес зближення рівнів їх фінансового забезпечення соціального, економічного та екологічного розвитку, що гарантуватиме цілісність держави та рівність фінансових умов проживання у всіх її регіонах. Виходячи із наведеного нами визначення, фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни передбачає забезпечення їх більш рівними фінансовими можливостями сталого розвитку та гарантування населенню країни доступу до однакового рівня державних послуг, що передбачає перерозподіл фінансових ресурсів регіону задля уникнення вертикальних і горизонтальних дисбалансів.

На наступному етапі дослідження визначимо ознаки (умови) фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни, на основі яких робиться висновок про фінансову конвергенцію чи дивергенцію (розходження) сталого розвитку регіонів країни. Оскільки, фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни характеризується зближенням регіонів за рівнями фінансового забезпечення такого їх розвитку, то її ознакою, як необхідною умовою досягнення, є скорочення асиметрій – розмаху варіації у рівнях максимального і мінімального значень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни. Таким чином, умовою фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни є зменшення розмаху варіації рівнів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за роками:

$$(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1}),$$

де min_{t_2} , min_{t_1} – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ;

max_{t_2} , max_{t_1} – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 .

Водночас зменшення розмаху варіації (асиметрій) в рівнях фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за роками можна досягнути за однієї з таких умов:

1) випереджаючого росту мінімального рівня над ростом максимального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни:

$$max_{t_2} > max_{t_1} \text{ і } min_{t_2} > min_{t_1}, \text{ але при цьому } (min_{t_2} - min_{t_1}) > (max_{t_2} - max_{t_1});$$

2) незмінного рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та росту мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$max_{t_2} = max_{t_1} \text{ і } min_{t_2} > min_{t_1};$$

3) скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та росту мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} > \min_{t_1};$$

4) скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни та незмінності мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів за роками:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} = \min_{t_1};$$

5) більш суттєвого скорочення рівня максимального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни порівняно із скороченням мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни:

$$\max_{t_2} < \max_{t_1} \text{ і } \min_{t_2} < \min_{t_1}, \text{ але при цьому } (|\max_{t_2} - \max_{t_1}|) > (|\min_{t_2} - \min_{t_1}|).$$

Таким чином, фінансова дивергенція сталого розвитку регіонів країни характеризується наступними умовами:

1) $(\max_{t_2} - \min_{t_2}) > (\max_{t_1} - \min_{t_1});$

2) $\max_{t_2} > \max_{t_1}$ при $\min_{t_2} > \min_{t_1}$, або $\max_{t_2} > \max_{t_1}$ при $\min_{t_2} \leq \min_{t_1}$, або $\max_{t_2} = \max_{t_1}$ при $\min_{t_2} < \min_{t_1}$, або $\max_{t_2} < \max_{t_1}$ при $\min_{t_2} < \min_{t_1}$.

Наведена різноманітність умов досягнення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни дозволяє диференціювати та виокремити такі її різновиди, як ефективна, помірно-ефективна і неефективна (табл. 1).

Графічне зображення фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни наведено на рисунку 1.

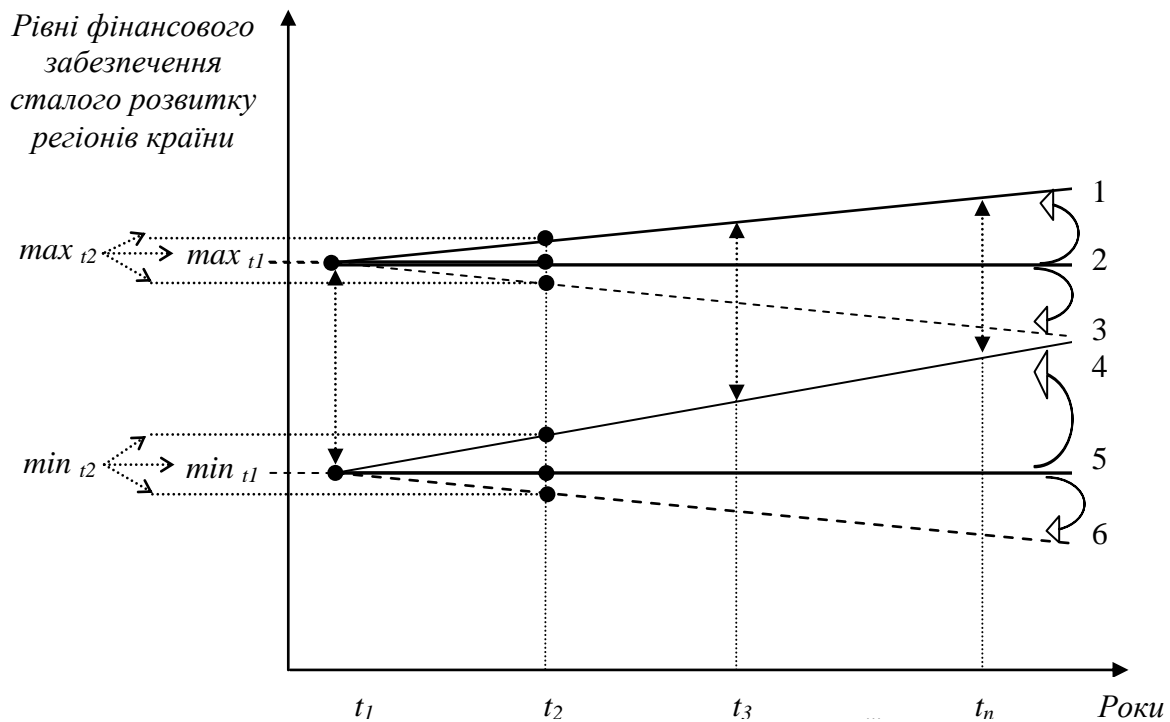
Фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни забезпечується з допомогою механізму та інструментарію, визначених фінансовою політикою держави та регіонів. Не існує єдиної ідеальної моделі механізму фінансової конвергенції регіонального розвитку, прийнятної для усіх країн. Застосування конкретних інструментів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни обумовлюється рівнем децентралізації бюджетних коштів, наділеними повноваженнями та самостійністю місцевих органів влади, рівнем і масштабів міжрегіональних асиметрій. Використовуючи інструменти фінансової конвергенції, держава здійснює регулювання процесів фінансового забезпечення соціо-еколого-економічного розвитку окремих регіонів країни.

Таблиця 1

Різновиди фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни
залежно від умов її досягнення

Різновиди фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів країни	Умови досягнення			Пояснення
	I	II	III	
ефективна	$(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1})$	$max_{t_2} > max_{t_1}$	$min_{t_2} > min_{t_1}$	фінансова конвергенція досягається за рахунок більш суттєвого приросту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни порівняно із максимальним
помірно-ефективна		$max_{t_2} = max_{t_1}$	$min_{t_2} > min_{t_1}$	фінансова конвергенція досягається за рахунок росту мінімального рівня фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за умов стабільного максимальним
неефективна		$max_{t_2} < max_{t_1}$	$min_{t_2} > min_{t_1}$, $min_{t_2} = min_{t_1}$, $min_{t_2} < min_{t_1}$	фінансова конвергенція досягається за рахунок росту, чи менш суттєвого скорочення, чи незмінного рівня мінімального значення фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни за умов зниження максимального
дивергенція	$(max_{t_2} - min_{t_2}) > (max_{t_1} - min_{t_1})$	$max_{t_2} > max_{t_1}$	$min_{t_2} > min_{t_1}$	збільшення розриву у рівнях максимального і мінімального фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни
		$max_{t_2} > max_{t_1}$	$min_{t_2} \leq min_{t_1}$	
		$max_{t_2} = max_{t_1}$	$min_{t_2} < min_{t_1}$	фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни
		$max_{t_2} < max_{t_1}$	$min_{t_2} < min_{t_1}$	

Джерело: розроблено автором.

Умовні позначення: min_{t_2} , min_{t_1} – мінімальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; max_{t_2} , max_{t_1} – максимальний рівень фінансового забезпечення сталого розвитку серед регіонів країни відповідно в роках t_1 і t_2 ; 1, 2, 3, 4, 5, 6 – можливі траєкторії зміни максимального і мінімального значень рівнів фінансового забезпечення сталого розвитку регіонів країни (1, 3 – ріст; 2, 5 – стабільність; 3, 6 – зниження), які описують наступні сценарії розвитку подій: 1-4 – ефективна фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни, якщо $(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1})$; 2-4 – помірно-ефективна фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни, якщо $(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1})$; 3-4, 3-5, 3-6 – неефективна фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни, якщо $(max_{t_2} - min_{t_2}) < (max_{t_1} - min_{t_1})$; 2-5 – фінансова незмінність (неконвергентність і недивергентність) сталого розвитку регіону, за якої $(max_{t_2} - min_{t_2}) = (max_{t_1} - min_{t_1})$; 1-4, 1-5, 1-6, 2-6, 3-6 – фінансова дивергенція сталого розвитку регіонів країни, якщо $(max_{t_2} - min_{t_2}) > (max_{t_1} - min_{t_1})$.

Рис. 1. Графічне зображення фінансової конвергенції (дивергенції) сталого розвитку регіонів країни

Джерело: розроблено автором.

Орієнтуючись на досвід високорозвинених країн, які застосовують трансфертні інструменти фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів, в Україні інструменти дольової участі також не набули широкого застосування та основним чином використовуються інструменти міжбюджетної підтримки – міжбюджетні трансферти.

Разом з тим, законодавством України з метою забезпечення фінансової конвергенції передбачено допомогу депресивним регіонам шляхом: 1) розробки відповідних програм подолання стану депресивності територій; 2) надання коштів із державного фонду регіонального розвитку; 3) надання капітальних трансфертів іншим бюджетам із бюджету розвитку місцевих бюджетів; 4) формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів та надання державних соціальних гарантій; 5) сприяння розвитку та надання державної підтримки окремим суб'єктам господарювання, видам економічної діяльності тощо.

Однак, необхідно визнати, що застосовувані на сьогодні фінансові інструменти конвергенції сталого розвитку регіонів України не дали очікуваних результатів та від їх реалізації виграли більш фінансово забезпечені регіони, а не навпаки. Це потребує розробки нових механізмів фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України, або вдосконалення існуючих у напрямі посилення стимулюючої їх ролі.

Підводячи підсумки, зауважимо, під конвергенцією сталого розвитку регіонів країни будемо розуміти явище, що характеризує зближення рівнів розвитку регіонів між собою за визначеними критеріями та у відношенні до еталону, що зумовлює посилення інтеграційних процесів і забезпечує створення нового, більш прогресивного типу організації соціо-еколого-економічних відносин [26, с.53]. Фінансова конвергенція сталого розвитку регіонів країни є взаємовигідною для усіх регіональних суб'єктів, адже за умов ефективної політики її реалізації та дієвості застосовуваних при цьому інструментів можна сподіватись на: рівність доступу до суспільних благ і послуг; усунення бюджетних викривлень; зменшення, а то й уникнення дефіциту місцевих

бюджетів; підвищення інвестиційної привабливості регіону; стабільність місцевих бюджетів; забезпечення фіскальної самостійності регіонів; покращення доступу до внутрішніх фінансових ресурсів; мінімізацію витрат фінансових ресурсів регіону; коригування дефіциту фінансових ресурсів регіону тощо. [27, с.189]

Список використаної літератури

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Социальное рыночное хозяйство в Германии: истоки, концепция, практика / под ред. А. Ю. Чепуренко. – М.: „Российская политическая энциклопедия”, 2001. – 341 с.
3. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивне теории регіонального економічного роста и развития. Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера/Ю.Гаджиев// Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – № 1. - 2008. – с. 1-15.
4. Solow R. Contribution to Theory Economic Growth // Quarterly Journal Economics. – 1956. – &. 65 - 94.
5. Зверев Д.В., Коломак Е.А. Субфедеральная фискальная политика в России: межрегиональные различия и связи. Серия «Научные доклады: независимый экономический анализ» / Д.Зверев, Е.Коломак // Московский общественный научный фонд; Сибирский центр прикладных экономических исследований. - № 209. - Москва, 2010. - 102 с.
6. Кизим М. О. Аналіз теоретичних передумов нерівномірності розвитку регіональних утворень у рамках концепції конвергенції / М. О. Кизим, О.А. Гейман // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – № 2(12). – С. 12 – 23.

7. Кіро О.С. Еволюція теорій регіонального розвитку в економічній науці /О.Кіро// Вісник соціально-економічних досліджен, 2010. – № 38. – с. 72-83.
8. BortsG.H., SteinJ.L. Economic grow thina free market. – N.Y.: Columbia univ. press, 1964.
9. SiebertH. Regional Economic Growth Theoryand Policy. – Scranton, 1969.
10. Pagenkopf H. Der Finanzaus gleich in Bundestaat / H. Pagenkopf. – Berlin, 1981. – 31 s.
11. Popitz J. Finanzaus gleich : Handbuch der Finans wissenschaft in 2 Baenden / J. Popitz. – Tuebingen, 1927. – Band 2. – 338 s.
12. Балдич Н. І. Державна політика фінансового вирівнювання місцевих бюджетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. наук з держ. управл. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Балдич Наталія Іванівна. – Київ, 2005. – 16 с.
13. Заброцька О. В. Фінансове вирівнювання як фактор забезпечення локальної безпеки України / О. В. Заброцька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – №2. – С. 1-9.
14. Криворотько Ю. В. Финансовое выравнивание на постсоветском пространстве: гармония или разобщённость? [Электронный ресурс] / Ю. В. Криворотько // Известия Санкт – Петербургского университета экономики и финансов. – 2010. – № 1 (61). – С. 23-31. – Режим доступа : http://elibrary.fines.ru/materials_files/321618962.pdf.
15. Лексин В. Н. Государство и регионы: теория и практика государственного регулирования территориального развития / В. Н. Лексин, А. Н. Швецов. – М. : Либроком, 2012.
16. Морозова О. Современные тенденции развития межбюджетных отношений в ФРГ [Электронный ресурс] / О. Морозова // Международная жизнь. – 2013. – №6. – Режим доступа : <http://interaffairs.ru/author.php?n=arpg&pg=891#>.

17. Найденова Т. А. Бюджетное выравнивание как инструмент реализации бюджетной политики северных территорий [Электронный ресурс] / Т. А. Найденова // Корпоративное управление и инновационное развитие Севера : Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – 2012. – №3. – Режим доступа : <http://vestnik-ku.ru/2012/2012-3/9/9.htm>.

18. Наркізов М. М. Інститут фінансового вирівнювання як інструмент державного регулювання розвитку регіонів / М. М. Наркізов // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2010. – №31. – С. 194-197.

19. Павленко А. Г. Проблемы межрегионального финансового выравнивания в Украине [Электронный ресурс] / А. Г. Павленко, Ю. С. Кострица, Д. С. Гвасалия // Экономические науки. – 2010. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/3_57696.doc.htm.

20. Пенюгалова А. В. Горизонтальное и вертикальное бюджетное выравнивание как механизмы обеспечения сбалансированности местных бюджетов [Электронный ресурс] / А. В. Пенюгалова, Т. Е. Кочесокова // Научный журнал КубГАУ. – 2010. – №63(09). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2010/09/pdf/17.pdf>.

21. Полозков М. Г. Стимулирующее бюджетное выравнивание территорий / М. Г. Полозков // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 343. – С. 148-152.

22. Столбов М. И. Финансовый рынок и экономический рост: контуры проблемы / М. И. Столбов. – М. : Научная книга, 2008. – 201 с.

23. Серова А. В. Развитие глобального комплекса финансовых услуг [Электронный ресурс] / А. В. Серова // Проблемы современной экономики. – 2007. – №4. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1670>.

24. Чернов И. М. Формирование мирового страхового рынка в условиях глобализации [Электронный ресурс] / И. М. Чернов. – Режим доступа : <http://intertrans.ru/books/chernov-im/152-integratsiya-finans>.

25. Сафронов С. Б. Финансовая конвергенция и финансовые конгломераты в мировом хозяйстве. : арэф. на соиск. уч. ст. к.э.н. : спец. 08.00.14 «Мировая экономика», 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Сафронов Сергей Борисович. – Санкт-Петербург. – Санкт-Петербургский государственный университет. – 2010. – 21 с.

26. Вахович І. М. До питання обґрунтування сутності регіональної конвергенції сталого розвитку / І. М. Вахович, І. В. Ропотан // Економічний форум : науковий журнал. – 2013. – № 4. – С. 50-54.

27. Vakhovych, I.M., Kaminska, I.M. Reserves for financial capacity increase of ukrainian regions (2010) Actual Problems of Economics 105 (3) PP. 187 - 196